

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl/Year: 6, Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 2

Haziran/June-2025

Kars-Iğdır Bölgelerinde Ölüler Bayramı Ritüeli'nin Kültür Aktarımındaki Rolü

The Role of the Feast of the Dead Ritual in Cultural Transmission in Kars-Iğdır Regions

Ömer KILIÇTUTAN

Iğdır Üniversitesi LEE

Iğdır University LEE

Iğdır/TÜRKİYE

omerkilictutan4@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-9355-6680>

Mehmet Ali SEVGİ

Doç. Dr. Iğdır Üniversitesi, İlahiyat

Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Associate Professor, Iğdır University,

Faculty of Theology, Department of

Philosophy and Religious Studies

Iğdır/TÜRKİYE

masevgi@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3552-7174>

Atıf / Citation:

Kılıçtutan, Ömer-Sevgi, Mehmet Ali. "Kars-Iğdır Bölgelerinde Ölüler Bayramı Ritüeli'nin Kültür Aktarımındaki Rolü". *Genç Mütefekkirler Dergisi* 6/2 (Haziran/June), 405-435.

<http://doi.org/10.5281/zenodo.15622524>

Yayın Bilgisi/Publication Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi/Date Received:06.03.2025

Kabul Tarihi/Date Accepted:29.05.2025

Sayfa Aralığı/ Page Range:405-435

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Yayıncı / Published by: Nihat DEMİRKOL / TÜRKİYE

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, Kars ve Iğdır bölgelerinde geleneksel olarak sürdürülen Ölüler Bayramı ritüelinin kültürel aktarım sürecindeki işlevini çok boyutlu bir perspektiften incelemektir. Çalışmada, bu ritüelin toplumsal aidiyet, sosyal dayanışma ve kolektif kimlik oluşumundaki rolü detaylı olarak değerlendirilmiştir. Özellikle ritüelin, sadece bir dini pratik olmanın ötesinde, bölge toplumlarının kültürel sürekliliğini sağlama ve kuşaklar arası bilgi aktarımında kritik bir araç olduğu vurgulanmaktadır.

Araştırma kapsamında literatür taraması ile birlikte, Kars ve Iğdır’da yaşayan yerel halkla yapılan gözlemler kullanılmıştır. Tarihsel, sosyolojik ve antropolojik bakış açıları bir arada değerlendirilerek, ritüelin bölgedeki farklı uygulama biçimleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu yaklaşım, ritüelin kökenleri, aile yapısının ve yerel inanç sistemlerinin ritüel üzerindeki etkilerini anlamaya olanak sağlamıştır.

Bulgular, Ölüler Bayramı’nın hem toplumsal dayanışmayı güçlendiren hem de bireylerin aidiyet duygusunu pekiştiren önemli bir kültürel pratik olduğunu göstermektedir. Bölgesel farklılıklar sosyal ve kültürel dinamikler bağlamında yorumlanmış, modernleşme, kentleşme ve göç gibi faktörlerin ritüelin sürdürülebilirliği üzerindeki etkileri detaylıca incelenmiştir. Özellikle genç kuşakların ritüele katılım düzeyleri ve tutumları üzerine yapılan değerlendirmeler, kültürel aktarım süreçlerinde yeni zorlukları ortaya koymuştur.

Ölüler Bayramı’nın Kars ve Iğdır’da kültürel sürekliliğin korunmasında ve toplumsal hafızanın yaşatılmasında merkezi bir işlev üstlendiği tespit edilmiştir. Çalışma, sözlü geleneklerin ve ritüel pratiklerinin korunmasına yönelik somut öneriler sunmakta ve ritüelin toplumsal yapı ile kimlik oluşumu üzerindeki etkisini kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır.

Anahtar kelimeler: Geleneksel Kültür, Kars-Iğdır Bölgesi, Kültür Aktarımı, Ölüler Bayramı, Ritüel, Toplumsal Hafıza,

ABSTRACT

The main purpose of this research is to examine the function of the traditional Feast of the Dead ritual in the cultural transmission process in the Kars and Iğdır regions from a multidimensional perspective. The role of this ritual in the formation of social belonging, social solidarity and collective identity was evaluated in detail in the study. In particular, it is emphasized that the ritual is a critical tool in ensuring the cultural continuity of regional societies and transferring information between generations, beyond being just a religious practice.

Within the scope of the research, observations made with local people living in Kars and Iğdır were used together with a literature review. Historical, sociological and anthropological perspectives were evaluated together, and different forms of ritual implementation in the region were analyzed comparatively. This approach allowed understanding the origins of the ritual, the effects of family structure and local belief systems on the ritual.

The findings show that the Feast of the Dead is an important cultural practice that both strengthens social solidarity and reinforces individuals' sense of belonging. Regional differences are interpreted in the context of social and cultural dynamics, and the effects of factors such as modernization, urbanization and migration on the sustainability of the ritual are examined in detail. Evaluations made on the participation levels and attitudes of young generations in the ritual, in particular, have revealed new difficulties in cultural transmission processes.

It has been determined that the Feast of the Dead assumes a central function in preserving cultural continuity and keeping social memory alive in Kars and Iğdır. The study offers concrete suggestions for the preservation of oral traditions and ritual practices and comprehensively explains the effect of the ritual on social structure and identity formation.

Keywords: Traditional Culture, Kars-Iğdır Region, Cultural Transmission, Feast of the Dead, Ritual, Social Memory,

GİRİŞ

Kültür aktarımı, toplumsal bir yapı içinde geçmişten günümüze, geleneklerin, değerlerin ve inançların bir kuşaktan diğerine geçişini sağlayan çok katmanlı bir süreçtir. Bu aktarım, yalnızca bireylerin kimliklerini inşa etmekle kalmamakta, aynı zamanda toplumsal yapının sürekliliğini ve kültürel çeşitliliği de garanti altına almaktadır. Özellikle ritüeller, kültürün bir kuşaktan diğerine aktarılmasında önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ritüeller, sadece dini anlamlar taşımakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin güçlendirilmesine, aidiyet duygusunun pekişmesine ve bireylerin bir arada yaşama biçimlerinin şekillendirilmesine de hizmet etmektedir. Bu bağlamda, Türk kültüründe önemli bir yer tutan Ölüler Bayramı, hem dini hem de toplumsal açıdan derin anlamlar taşımaktadır. Ölüler Bayramı, ölülerin anılmasıyla birlikte, aynı zamanda yaşayanların bir araya gelerek aile bağlarını kuvvetlendirdiği ve toplumsal kimliği güçlendirdiği bir dönüştürücü ritüeldir.¹

Kars ve Iğdır bölgelerinde Ölüler Bayramı ritüelinin uygulanışı, her iki bölgenin sosyo-kültürel yapısına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu iki bölge, tarihsel olarak farklı geçmişlere sahip olmakla birlikte, kültürel anlamda ortak değerleri paylaşmaktadır. Bu ritüelin pratiği, yerel toplulukların inanç sistemlerini koruma noktasında bir araç işlevi görmektedir ve aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir platform sunmaktadır. Ölüler Bayramı'nın her iki bölgede farklılık gösteren uygulamaları, kültürel aktarım sürecinde yerel farklılıkların nasıl vücut bulduğunun bir göstergesi olmaktadır.²

Kars ve Iğdır bölgelerindeki Ölüler Bayramı uygulamaları, her iki bölgenin tarihsel ve kültürel dokusunun derinlemesine anlaşılmasında önemli birer referans noktası sunmaktadır. Bu ritüel, yalnızca ölülerin anılmasından ibaret olmayıp, aynı zamanda yaşayan bireylerin bir araya gelerek ailevi bağlarını güçlendirmeleri ve toplumsal kimliklerini pekiştirmeleri için bir fırsat yaratmaktadır. Kars ve Iğdır'daki uygulamalardaki farklılıklar, bu bölgelerdeki kültürel çeşitliliği ve kültürün bir kuşaktan

¹ İsmail Abalı, "Iğdır Manilerinin İşlevleri Üzerine Bir İnceleme" *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24/ (2020), 118.; Kadir Çelik, "Kars'taki Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerinin Sürdürülebilirliği İçin Kültür Turist Tipolojisi ve Turistik Ürün Bağlamında Bir Değerlendirme" *Kültürel Miras ve Turizm Dergisi*, 12/2, (2024), 83.

² Ferhat Balamir, "Modern Dünyaya Karşı Bir Şiî Grubun Konumlanışı: Etnografik Bir Analiz" *Külliye Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/1 (2023), 49.

diğerine nasıl aktarıldığını daha iyi anlamamıza olanak tanımaktadır. Ölüler Bayramı, her iki bölgenin halkının inanç sistemlerini ve toplumsal yapılarını korumada önemli bir işlevi yerine getirirken, toplumsal dayanışma ve kolektif aidiyet duygusunun güçlenmesine de katkı sağlamaktadır. Ayrıca, bu ritüelin farklı biçimlerdeki uygulamaları, bölgesel kimliklerin nasıl şekillendiğini ve yerel ritüellerin bu kimliklerin inşasındaki rolünü açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, ritüel, kültürel mirası sürdürme ve toplumsal yapıların sürekliliğini sağlama açısından merkezi bir önem taşımaktadır.³

Ölüler Bayramı'nın Kars ve Iğdır bölgelerinde nasıl uygulandığını ele alan araştırmalar, kültürel aktarımın yerel topluluklar için ne kadar merkezi bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu ritüel, sadece dini bir yükümlülük olarak değil, aynı zamanda toplumsal bağların güçlenmesi ve kolektif aidiyetin pekiştirilmesi açısından önemli bir anlam taşımaktadır. Her iki bölgenin toplumsal yapılarında derin izler bırakan Ölüler Bayramı, kültürel mirasın kuşaklar arası geçişine katkıda bulunmakta ve bu mirası canlı tutarak toplumsal hafızanın sürekliliğini sağlamaktadır. Bu süreç, bireylerin hem geçmişle bağlarını korumalarına yardımcı olur hem de yerel kimliklerinin güçlenmesine olanak tanır. Sonuç olarak, Ölüler Bayramı'nın uygulamaları, sadece bir ritüel değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve kültürel kimliğin inşası için temel bir araçtır.⁴

Bu bağlamda, yerel kültürlerin birbirleriyle nasıl etkileşime girdiği ve bu etkileşimlerin kültürel özgünlüklerini nasıl şekillendirdiği sorusu önemli bir yer tutmaktadır. Kars ve Iğdır'daki Ölüler Bayramı uygulamaları, her iki bölgenin kültürel çeşitliliğini ve sosyo-ekonomik yapılarındaki farklılıkları yansıtarak, bu ritüelin yerel topluluklar üzerindeki etkilerini gözler önüne sermektedir. Ritüelin, halk arasındaki sosyal iletişimi güçlendirme, geleneksel değerleri yaşatma ve toplumsal bağları pekiştirme gibi işlevleri de bulunmaktadır. Bu süreç, sadece bireyler arasındaki bağları değil, aynı zamanda bölgesel toplulukların ortak kültürel mirası ve kimliklerini koruma çabalarını da pekiştiren önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Kars ve Iğdır'daki uygulamalar,

³ Yasin İpek, "Ca'feriler'de Geçiş Dönemleriyle Alakalı İnanış ve Uygulamalar: Iğdır ve Kars İlleri Örneği", *Ordu İlahiyat*, 3/3, (2024), 30-31.

⁴ Yılmaz Irmak, "Türk Kültüründe Tören Yemeklerine İşlevsel Bir Yaklaşım", *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 17/46, (2024), 494-495.

kültürler arası etkileşimin ve yerel kültürün özgünleşmesinin nasıl bir arada var olabildiğini ortaya koymaktadır.⁵

Kültürel aktarım süreci, ritüellerin hem sürekliliğini hem de zaman içinde evrilen yönlerini sürdürülebilir kılarak toplumsal yapının dinamik bir şekilde gelişmesine olanak tanımaktadır. Kars ve Iğdır'daki Ölüler Bayramı uygulamaları, bu ritüelin yerel halk tarafından nasıl içselleştirildiğini ve kültürel mirası nasıl yaşatmaya devam ettiklerini ortaya koymaktadır. Her iki bölgedeki ritüel uygulamalarındaki farklılıklar, yerel halkın geleneklerine olan derin saygılarını ve ritüel pratiği aracılığıyla toplumsal aidiyet duygularını pekiştirme çabalarını açıkça göstermektedir. Bu uygulamalar, hem toplumsal kimliğin korunmasında hem de kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında kritik bir işlev üstlenmektedir.⁶

Ölüler Bayramı'nın kültürel aktarım sürecindeki rolü, sadece bir ritüelin uygulanışından ibaret değildir; aynı zamanda bu ritüel, aile üyeleri arasında geçmişle olan bağları daha da derinleştirirken, bir kuşaktan diğerine kültürel mirası aktarma işlevi de görmektedir. Özellikle Kars ve Iğdır bölgelerinde, ritüelin sadece dini bir törenden ibaret olmadığı, aile içi ve toplumsal ilişkilerdeki güçlenmeyi, kimlik ve aidiyet duygusunun pekişmesini sağlayan bir alan olduğu görülmektedir. Bu noktada, Ölüler Bayramı, toplumsal yapı üzerinde derin izler bırakmakta ve bireylerin bir arada yaşama biçimlerinin biçimlenmesine katkı sağlamaktadır.⁷ Bu çalışma, Kars ve Iğdır illerindeki Ölüler Bayramı ritüelinin, kültürel aktarım süreçleri, toplumsal yapıya olan etkisi ve bölgesel farklılıkları ele alarak, kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasındaki rolünü incelemeyi hedeflemektedir.

Bu çalışma, Kars ve Iğdır illerinde uygulanan Ölüler Bayramı ritüelinin kültürel aktarım ve toplumsal yapı üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Ölüler Bayramı'nın hem tarihsel hem de sosyo-kültürel kökenlerini ele alırken, ritüelin toplumda nasıl şekillendiğini, aile içindeki kuşaklar arası kültürel aktarımı nasıl sağladığını ve bölgesel farklılıkların ritüel uygulamalarına etkisini detaylandıracaktır. Çalışmada, Kars

⁵ İpek, "Ca'feriler'de Geçiş Dönemleriyle Alakalı İnanış", 30-31.

⁶ Serpil Murtezaoğlu, "Kültürel Belleğin Ritüel Yoluyla Kuruluşu", *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 2/2, (2012), 344-350.

⁷ Mahmut Murat Taşlıova, "Kars Sözlü Hikâyeciliğinin İcra Ortamları", *Türkbilig*, 6/11 (2013), 170.

ve Iğdır'daki ritüel uygulamaları arasındaki kültürel farklılıklar, toplumsal ilişkiler ve kültürel sürekliliğin korunması açısından nasıl önemli bir rol oynadıkları tartışılacaktır.

Ölümler Bayramı, sadece dini bir tören olmanın ötesinde, toplumsal bağların güçlendirilmesinde ve geçmişle olan bağlantıların korunmasında kritik bir işlev görmektedir. Bu ritüel, kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan bir araç olarak, toplumsal aidiyet duygusunun pekiştirilmesine de katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, geleneksel değerlerin modern hayatla nasıl etkileşime girdiği, bu etkileşimin ritüel üzerinden nasıl şekillendiği incelenmiş olacaktır. Çalışma, Ölümler Bayramı'nın toplumsal aidiyetin güçlenmesi ve bireylerin kimliklerini pekiştirmesi açısından ne denli önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Çalışmanın önemi, modernleşme sürecinin hızla ilerlediği günümüzde, geleneksel ritüellerin kültürel aktarım sürecindeki rolünü derinlemesine incelemesidir. Bu çalışma, geleneksel kültürel unsurların modern toplumsal yapıyı nasıl şekillendirdiğini ve bu unsurların günümüz toplumunda nasıl dönüşüme uğradığını anlamaya olanak tanıyacaktır. Kars ve Iğdır bölgelerindeki farklı ritüel uygulamalarının, yerel kültür ve sosyo-ekonomik yapı ile olan ilişkisini keşfetmek, kültürel aktarım sürecini daha iyi anlamamıza katkı sağlayacaktır.

Çalışmamız içerisindeki sınırlılıklar;

- Bölgesel Sınırlılık: Bu çalışma sadece Kars ve Iğdır bölgelerine odaklanarak yapılmıştır, dolayısıyla elde edilen sonuçlar yalnızca bu iki bölgeyle sınırlıdır. Türkiye'nin diğer bölgelerindeki ritüel uygulamaları ve kültürel dinamikler bu çalışmanın kapsamı dışında kalmaktadır.
- Zaman İçindeki Değişimlerin Ele Alınmaması: Ritüelin tarihsel gelişimi ve toplumsal etkilerinin zamanla nasıl değiştiği bu çalışmanın konusu dışındadır. Çalışma, mevcut ritüel uygulamalarına ve güncel toplumsal etkilere odaklanmıştır.
- Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Sınırlı İncelenmesi: Çalışma, ritüelin toplumsal yapıyı nasıl şekillendirdiğine dair sınırlı bir inceleme sunmaktadır ve sosyo-ekonomik faktörlerin detaylı şekilde ele alınması, çalışmanın kapsamını aşmaktadır.
- Bireysel Katılımın Düşük Seviyede Değerlendirilmesi: Çalışma, ritüelin toplumsal

düzeydeki etkilerini ele almakta olup, bireysel katılım ve bireysel farklılıkların ritüel üzerindeki etkisi sınırlı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Çalışmamıza ait bazı varsayımlara yer verilmek istendiğinde;

- Ritüelin Bölgesel Uygulama Farklılıkları: Çalışmada, Ölüler Bayramı'nın Kars ve Iğdır'daki uygulamalarının, bölgesel kültürel özelliklerden ve tarihsel geçmişten etkilendiği varsayılmaktadır. Bu varsayım, ritüelin toplumsal yapılar üzerindeki etkisinin bölgesel farklılıklar göstereceği düşüncesine dayanmaktadır.
- Toplumsal Kimlik ve Aidiyetin Güçlenmesi: Çalışma, Ölüler Bayramı'nın toplumsal aidiyet duygusunu güçlendiren, bireylerin kültürel kimliklerini pekiştiren bir işlev gördüğü varsayımıyla hareket etmektedir.
- Kuşaklar Arası Kültürel Aktarım: Çalışma, ritüelin kuşaklar arası kültürel aktarımı sağladığı ve geleneksel değerlerin nesilden nesile aktarıldığı varsayımıyla ilerlemektedir. Bu aktarımın toplumsal yapıyı güçlendirdiği ve sürekliliği sağladığı düşünülmektedir.
- Modernleşme ve Geleneksel Ritüellerin Etkileşimi: Modernleşmenin, geleneksel ritüelleri ve kültürel değerleri nasıl dönüştürdüğü konusunda bir etkileşim olduğu varsayılmaktadır. Bu dönüşüm, ritüel uygulamalarının modern toplumsal yapılarla nasıl uyum sağladığı üzerinde durulmaktadır.

1. Kültür Aktarımı Kavramı

Kültür aktarımı, bir toplumun gelenek, değer ve inançlarının bir kuşaktan diğerine geçişini sağlayan ve toplumsal sürekliliği koruyan önemli bir süreçtir. Bu aktarım, bireylerin toplumsal aidiyet duygusunu pekiştirmede, aynı zamanda kültürel kimliklerin korunmasında da kilit bir rol oynar. Kültürel aktarım süreci, toplumların geçmişle bağlarını güçlendirirken, geleceğe yönelik değerlerin de nesiller boyu devam etmesini sağlamaktadır. Bu anlamda ritüeller, kültürel aktarımın en belirgin araçları arasında öne çıkar. Çünkü ritüeller, sadece dini veya törensel bir işlev taşımakla kalmaz; aynı zamanda bireyler arasındaki toplumsal bağları güçlendirir ve bu bağları sürekli hale getirmektedir.⁸

Kültür aktarımı, toplumsal değerlerin, normların, geleneklerin ve kültürel öğelerin kuşaktan kuşağa geçişini sağlayan karmaşık bir olgu olmaktadır. Bu süreç, toplumların

⁸ Çelik, "Kars'taki Somut Olmayan Kültürel Miras", 83.

sürekliliği ve bireylerin kimliklerinin gelişimi için temel bir yapı taşı oluşturmaktadır. Kültür aktarımı sadece geçmişin yaşatılması değil, aynı zamanda toplumun dinamik yapısının evrimine de olanak tanımaktadır. Aktarım süreci, bireylerin kültürel değerleri nasıl edindiği, bu değerlerin toplumsal yapıya nasıl entegre olduğu ve bireyler arasındaki ilişkilerin şekillenmesine dair önemli ipuçları sunmaktadır.⁹

Kültür aktarımı, bireyin bir toplumun parçası olma sürecinde yaşadığı öğrenme ve içselleştirme sürecidir. Bu süreçte birey, çevresinden edindiği değerleri, normları, bilgileri, sembolleri ve davranış kalıplarını zamanla benimser. Antropolojinin öncülerinden Edward B. Tylor,¹⁰ kültürü toplum üyeliği sırasında edinilen bilgi, inanç, sanat ve ahlak gibi unsurların toplamı olarak ifade ederken; Clifford Geertz¹¹ kültürü daha çok insan davranışlarına yön veren anlam yüklü bir semboller bütünü olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlar bize kültürün yalnızca geçmişten bugüne taşınan bir miras olmadığını, aynı zamanda her kuşakta yeniden şekillenen dinamik bir yapı olduğunu göstermektedir.

Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nün “habitus” ve “kültürel sermaye” kavramları ise kültürün bireyler arasında eşit dağılmadığını ve sosyal konuma göre farklı şekillerde edinildiğini ortaya koymaktadır. Bourdieu'ye göre bireyler, doğdukları toplumsal çevreye göre belirli alışkanlıklar geliştirmekte ve bu alışkanlıklar kültürün devamlılığında belirleyici olmaktadır.¹² Richard Bauman ise kültürel aktarımı sadece içerik üzerinden değil, biçim ve performans üzerinden de değerlendirmiştir. Ona göre masallar, geleneksel anlatılar ve ritüeller yalnızca bilgi aktaran araçlar değil, aynı zamanda toplumsal kimliği besleyen canlı anlatım biçimleridir. Kısacası kültür aktarımı, yalnızca bilgilerin ezberlenip tekrar edilmesi değil; toplumun dilinden davranışlarına, geleneklerinden düşünce biçimlerine kadar bireyin yaşamına sinen çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreç, hem kişisel hem de toplumsal hafızanın devamlılığını sağlamaktadır.¹³

⁹ Mehmet Yazıcı, “Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24/1, (2014), 217.

¹⁰ Edward Burnett Tylor, *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom*, (Londra: John Murray, 1871).

¹¹ Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. (New York: Basic Books, 1973).

¹² Pierre Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, çev. Richard Nice (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1984), 170.

¹³ Richard Bauman, “Sözlü sanat performans olarak”, *Amerikan Antropolog*, 77 /2, (1975), 290–311.

Kültür aktarımının en temel özelliklerinden biri, bireylerin ait oldukları toplumu tanımlayan kültürel öğeleri içselleştirmeleri ve bu öğeleri bir sonraki nesillere aktarmalarıdır. Bu aktarım yalnızca ritüeller, sözlü gelenekler veya sosyal normlar gibi somut unsurlar üzerinden değil, aynı zamanda sanatsal pratikler, yaşam biçimleri ve gündelik etkileşimler gibi soyut yollarla da gerçekleşmektedir.¹⁴ Kültür aktarımının bu çok yönlü yapısı, toplumun çeşitli sosyal yapılarına entegre olur ve kültürel mirası sürdürülebilir kılmaktadır.¹⁵

Ayrıca, kültür aktarım sürecinin önemli bir özelliği de yerel toplulukların kendi benzersiz değerlerini koruma ve yaşatma çabası olmaktadır. Geleneksel ritüeller ve kutlamalar, bireylerin geçmişle olan bağlarını güçlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda toplumsal aidiyet duygusunu pekiştirmekte ve toplumsal birliği sağlamaktadır.¹⁶ Kültür aktarımı, toplumların zamanla değişen yapılarında evrimleşerek, yeni kuşakların toplumsal dinamiklere katkıda bulunmalarını mümkün kılar, bu sayede kültürel devamlılık sağlanmaktadır.

Kültür aktarımındaki bir diğer dikkat çekici özellik, yerel farklılıkların nasıl şekillendiği ve bu farklılıkların kültürel mirasın aktarılmasındaki etkileri olmaktadır. Her toplum, kendi tarihsel ve sosyal bağlamına göre kültürel öğeleri farklı bir biçimde yorumlamakta ve aktarmaktadır. Bu çeşitlilik, bir toplumun kültürel zenginliğini ve bireylerin kimliklerini nasıl inşa ettiklerini göstermektedir. Kültür aktarımı, toplumsal dayanışmanın pekişmesini sağlar ve bireylerin aidiyet duygusunu güçlendirmektedir.¹⁷ Bu süreç, sadece kültürel değerlerin korunmasına değil, aynı zamanda toplumsal yapının şekillenmesine de katkı sağlamaktadır.

Dini ve kültürel ritüeller, toplumların değerlerini bir kuşaktan diğerine aktarırken, toplumsal yapıyı şekillendiren önemli bir işlev görmektedir. Bu ritüellerin, toplumun kimliğini ve aidiyet duygusunu pekiştirmedeki rolü büyüktür. Örneğin, Nevruz gibi

¹⁴ Nesrin Şevik, “Kültür Aktarımı Kuramının Eleştirisi-Türkiye’nin Medenileşme Sürecinde Çevirinin Rolü”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi*, 2/2, (2020), 232-240.

¹⁵ İlknur Türkoğlu, “Sürdürülebilir Kalkınmada Kültür Mirasının Yeri ve Önemi”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10/20, (2020), 122-127.

¹⁶ Erhat Yalçın, “Birlikte Yaşama Kültürü Bağlamında Kültürlerarası Etkileşimler Üzerine Bir Araştırma”, *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı, (2022), 147-164.

¹⁷ Salih Yeşil, “Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zeka”, *KMU İİBF Dergisi*, 16, (2009), 102-125.

bayram ritüelleri, halk inançlarında toplumsal bir sembol olarak kabul edilmekte ve kültürel aktarımda merkezi bir yer tutmaktadır.¹⁸ Toplamlar, bu ritüeller aracılığıyla geçmişlerini hatırlarken, aynı zamanda geleceğe dair kültürel değerleri kuşaklar arası bir köprü olarak inşa etmektedirler. Kültürel aktarım sürecinde ritüeller, aynı zamanda yerel geleneklerin, etnik kimliklerin ve bölgesel farklılıkların da bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, toplumsal kimliklerin zaman içinde nasıl şekillendiğini anlamada kritik bir öneme sahiptir.¹⁹

Dolayısıyla, kültürel aktarımın, toplumsal yapıyı nasıl dönüştürdüğünü ve geleneklerin nasıl nesilden nesile aktarıldığını anlamak için, yerel ritüellerin çeşitliliğine ve bunların toplumsal bağlamdaki etkilerine odaklanmak gerekli olmaktadır.

2. Ölüler Bayramı Ritüeli

Toplamların ölüm karşısındaki tavırları, yalnızca bireysel yas sürecini değil, aynı zamanda toplumsal dokunun sürekliliğini de yansıtmaktadır. Ölüler Bayramı gibi ritüeller, kayıplarla baş etmenin ötesinde, toplumsal bir aradalığı pekiştiren derin anlamlar taşımaktadır. Antropolog Victor Turner, bu tür ritüellerin gündelik hayatın sınırlarını aşan bir “geçiş alanı” (liminal alan) yarattığını ve bu alan içinde bireylerin sosyal rollerinden sıyrılarak ortak bir aidiyet duygusu geliştirdiğini belirtmektedir. Bu geçici eşitlik hali, bireyler arası bağı güçlendirerek toplumun yeniden inşasına katkıda bulunmaktadır.²⁰

Mircea Eliade'nin çalışmaları ise, bu tür ritüellerin yalnızca bugünü değil, geçmişini de kutsal zaman ve mekânla ilişkilendirerek canlı tuttuğunu göstermektedir. Ona göre ritüeller, bireylerin geçmişle bağ kurarak toplumsal belleği diri tutmalarına olanak tanır. Ölüler Bayramı da bu bağlamda değerlendirildiğinde, ölenlerle yaşayanlar arasında sembolik bir köprü kurmakta ve toplumu hem duygusal hem kültürel açıdan yeniden bütünlemektedir.²¹

¹⁸ Taşlıova, “Kars Sözlü Hikâyeciliği”, 171.

¹⁹ Balamir, “Modern Dünyaya Karşı Bir Şif Grubun Konumlanması”, 49.

²⁰ Victor Turner, *Structure and Anti-Structure* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1969), 96.

²¹ Mircea Eliade, *The Sacred and The Profane: The Nature of Religion*, trans. Willard R. Trask (New York: Harcourt, Brace & World, Inc., 1959), 69.

Ölüler Bayramı, Türk kültüründe özellikle kırsal alanlarda önemli bir yer tutan ve toplumun bir araya gelerek hem ölülerini anma hem de toplumsal bağlarını güçlendirme amacını güden bir ritüeldir. Bu ritüel, sadece dini bir törenden ibaret olmayıp, aynı zamanda kültürel aktarımın etkin bir aracı olarak, toplumsal aidiyet duygusunun pekiştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Ölüler Bayramı, bireylerin geçmişle bağ kurmalarını ve geleneksel değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlayan önemli bir mekanizma işlevi görmektedir.²² Kültürel mirasın korunması ve kuşaktan kuşağa geçişi, bu ritüelin en belirgin özelliklerinden biridir. Ritüel, yalnızca dini bir anma olarak değil, aynı zamanda toplumsal bağların güçlendiği ve aile üyelerinin bir araya geldiği bir etkinlik olarak toplumsal yapıyı pekiştirmektedir.

Ölüler Bayramı, Türk halkının ölümle ilgili geleneksel inançlarının bir yansımasıdır ve İslam'ın etkisiyle şekillenmiş olsa da, yerel geleneklerin de belirgin izlerini taşımaktadır. Bu ritüel, toplumların hafızalarını canlı tutmalarına ve geçmişle olan bağlarını sürdürebilmelerine olanak tanımaktadır. Kars ve Iğdır illerindeki uygulamaları, bu ritüelin yerel düzeyde nasıl işlediğini ve kültürel aktarımın nasıl yapıldığını ortaya koymaktadır.²³ Ölüler Bayramı, ölülerin anılmasının ötesine geçerek, yaşayanların kendi kökleriyle olan bağlarını güçlendirir ve kültürel kimliklerini yeniden şekillendirmelerine imkan tanımaktadır. Bu bağlamda, ritüelin aile yapıları üzerindeki etkisi ve kuşaklar arası ilişkilerde nasıl bir bağlantı kurduğuna da dikkat edilmelidir. Tahtacı kültüründe olduğu gibi, ölüler için düzenlenen törenler yalnızca dini anlam taşımakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal değerlerin, aile bağlarının ve kültürel kimliklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır.²⁴

Ölüler Bayramı, kültürel aidiyetin pekiştirilmesi ve toplumsal yapının güçlendirilmesi açısından önemli bir ritüeldir. Bu ritüel, sadece ölülerin anılmasının ötesinde, toplumun birliğini sağlamada ve geçmişle olan bağları güçlendirmede önemli bir işlev görmektedir. Ayrıca, her kuşağın toplumsal ve kültürel sorumluluklarını yerine getirdiği bir alan olarak, toplumsal bütünleşmenin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ritüellerin bireyler arasında aidiyet duygusunu güçlendirdiğini ve kültürel mirasın korunmasında

²² Abalı, "Iğdır Manilerinin İşlevleri", 118.

²³ Balamir, "Modern Dünyaya Karşı Bir Şii Grubun Konumlanışı", 50.

²⁴ Taşhova, "Kars Sözlü Hikâyeciliği", 172.

kritik bir rol oynadığını vurgulayan Çelik, bu tür ritüellerin toplumlar üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir.²⁵

2.1. Ölüler Bayramı'nın Kültürel ve Sosyo-Tarihsel Kökenleri

Ölüler Bayramı, kökenini insanın ölüm karşısındaki kadim sorularına verdiği manevi yanıtlarda bulur. Atalara duyulan saygı, ölümden sonraki hayata dair inançlar ve toplumsal hafızanın korunması gibi unsurlar bu ritüelin oluşumunda temel rol oynamaktadır. Fransız sosyolog Emile Durkheim, bu tür dinsel törenlerin bireyleri ortak bir duyguda buluşturarak toplumun ahlaki yapısını yeniden inşa ettiğini savunmaktadır. Ona göre bayramlar ve ritüeller, yalnızca dini değil, aynı zamanda toplumsal bir dayanışma pratiğidir.²⁶

Anadolu halk kültüründe bu tür ritüellerin tarihsel kökleri oldukça derindir. Osmanlı'dan günümüze taşınan uygulamalar, İslam inancıyla eski Türk geleneklerinin iç içe geçtiği, senkretik bir yapı oluşturmaktadır. Alan araştırmacısı Deniz Öztürkmen'in de ifade ettiği gibi, bu tür bayramlar sadece inançsal değil, kültürel hafızayı yaşatan ve kuşaklar arası bağı güçlendiren anlatılar olarak işlev görmektedir.²⁷

Ölüler Bayramı, farklı kültürlerde ölümle ilişkili toplumsal hafıza ve kimlik üzerindeki derin etkileri yansıtan önemli bir ritüel olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Türkiye'nin Kars ve Iğdır gibi bölgelerinde, bu tür bayramlar, sadece bireysel kayıpların acısını dindirmeyi değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendirmeyi ve kültürel mirası korumayı amaçlayan önemli bir sosyal işlevi yerine getirmektedir. Her iki bölgedeki geleneksel ölüm ritüelleri, tarihsel, kültürel ve sosyo-ekonomik bağlamla şekillenen ve bu bağlamda toplumsal hafızayı güçlendiren unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Iğdır, kültürel çeşitliliği ve tarihi derinliğiyle öne çıkan bir bölge olup, burada düzenlenen Ölüler Bayramı, ölümün toplumsal bir anlam taşıdığını vurgulayan önemli bir ritüeldir. Bazı uzmanlar, Iğdır'daki ölümlerin anılmasıyla ilgili ritüellerin halkın ölümle ilgili algılarını ve inançlarını pekiştiren bir yapıda işlediğini belirtmektedir. Ölülerin anıldığı

²⁵ Çelik, "Kars'taki Somut Olmayan Kültürel Miras", 85.

²⁶ Emile Durkheim, Dört Büyük Esere Giriş, (Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc., 1986), 115-155.

²⁷ Arzu Öztürkmen, Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik (İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), 102.

bu günlerde, toplum bireysel kayıpları aşmakla birlikte, birlikte yaşama bilincini ve toplumsal dayanışmayı kuvvetlendirmektedir. Iğdır'daki bu kutlamalar, ölümün yalnızca bireysel bir son değil, aynı zamanda kültürel hafızanın devamını sağlayan bir geçiş dönemi olarak algılandığını gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, ölümlerin anılmasının toplumsal kimliğin sürdürülebilirliğini sağladığını vurgulamaktadır. Ölüler Bayramı, Iğdır'da toplumsal bağları pekiştiren ve insanların birbirlerine olan aidiyet duygularını güçlendiren önemli bir sosyal etkinliktir. Bu tür ritüeller, her yıl düzenlenen mezar ziyaretleri, dua okumaları ve cenaze törenleriyle halkın kültürel hafızasını canlı tutmaktadır. Ayrıca, bu gelenekler toplumu bir arada tutan değerleri şekillendirir ve ölümle ilgili toplumsal anlayışları pekiştirmektedir. Iğdır'daki bu uygulamalar, yalnızca ölümlerin ruhlarına saygı gösterme değil, aynı zamanda toplumsal aidiyetin ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlama işlevi görmektedir.²⁸

Ölümler Bayramı, toplumların ölümle ilişkisini yalnızca dini bir çerçevede ele almakla kalmaz, aynı zamanda bu olgunun toplumsal hafıza ve kimlikle nasıl iç içe geçtiğini anlamamıza olanak tanımaktadır. Iğdır ve Kars gibi bölgelerdeki ritüeller, bölgenin tarihi geçmişi, dini inançları ve kültürel kimlikleriyle doğrudan bağlantılı olmaktadır. Balamir modern dünyada dini ve kültürel grupların toplumsal ritüellerle nasıl etkileşime girdiğini ve bu ritüellerin toplumsal yapıları nasıl pekiştirdiğini tartışmaktadır. Kars ve Iğdır'daki ölüm ritüelleri, sadece bireysel kayıpları anmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal hafızayı güçlendiren ve kültürel kimliği koruyan önemli işlevlere sahiptir.²⁹

Bazı uzmanlar, Iğdır'daki Ölüler Bayramı'nın, bölgedeki halkın kültürel kimliğini pekiştiren ve kolektif hafızayı canlı tutan bir gelenek olarak işlev gördüğünü belirtmektedir. Bu bayram yalnızca ölümlerin hatırlanması amacı taşımakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirir ve toplum içinde dayanışmayı artırmaktadır. Bu kutlamalar, toplumsal kimlik inşasının temel yapı taşlarından biri olarak kabul edilebilmektedir. Ölüler Bayramı, kültürel bir sürekliliği temsil eder; toplumsal yapıları hem bireysel hem de toplumsal seviyede etkiler ve pekiştirmektedir. Bu nedenle, ölümle ilgili ritüeller, toplumların kültürel ve tarihi bağlarını canlı tutan önemli bir araçtır.

²⁸ Adem Arslan ve Aydın Sağır, "Ölüm, Kültür ve Kimlik: Iğdır Ölü Bayramı ile Meksika Ölü Günü Örneği", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24/(2020), 115-146.

²⁹ Balamir, "Modern Dünyaya Karşı Bir Şii Grubun Konumlanışı", 50.

Kars ve Iğdır'daki bu ritüeller, ölümün sadece bir son olmadığını, aynı zamanda kültürel ve toplumsal bağların sürekliliğini sağlayan bir geçiş aşaması olduğunu göstermektedir. Her iki bölgedeki bu tür kutlamalar, toplumsal dayanışma ve kültürel hafızanın güçlenmesini sağlayan, ölüm ve kayıpların ötesinde bir anlam taşımaktadır. Ölülerin anılması, sadece bir hatırlama eylemi değil, aynı zamanda toplumların kimliklerini ve aidiyet duygularını pekiştiren, toplumsal yapıyı şekillendiren bir ritüel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, Kars ve Iğdır'daki ölüm ritüelleri, toplumların kültürel miraslarını yaşatmaya ve güçlendirmeye yönelik önemli bir araç işlevi görmektedir.³⁰

2.2. Ritüelin Toplumsal Yapıdaki Rolü

Toplumlar, bireyleri ortak değerler etrafında bir araya getirerek varlıklarını sürdürürken, bu birlikteliğin sürekliliğini büyük ölçüde ritüeller aracılığıyla sağlamaktadır. Talcott Parsons'a göre, ritüeller yalnızca sembolik anlamlar taşıyan törenler değil; aynı zamanda bireylere toplumun temel değerlerini aktaran ve onları mevcut sosyal düzenin bir parçası haline getiren mekanizmalardır. Bu yönüyle ritüel, toplumsal sistemin istikrarını koruyan bir araç işlevi görmektedir.³¹

Öte yandan Victor Turner, ritüelin bu yapısal işlevine ek olarak, geçici bir eşitlik alanı sunduğunu vurgulamaktadır. Ona göre ritüeller, bireylerin gündelik sosyal rollerinden sıyrılarak geçici bir ortaklık ve dayanışma duygusunu yaşadıkları “liminal” deneyimler sunmaktadır. Bu süreç, toplum içindeki hiyerarşilerin geçici olarak askıya alındığı, herkesin “eşit” hale geldiği bir birliktelik alanı yaratmaktadır.³²

Ölümler Bayramı, toplumsal yapıyı şekillendiren ve kolektif hafızayı koruyan derin anlamlar taşıyan bir kültürel ritüeldir. Kars ve Iğdır bölgelerindeki bu ritüeller, yerel halkın tarihsel ve kültürel kimliklerini pekiştiren önemli bir fonksiyon üstlenmektedir. Bu bayram, sadece ölümle ilgili bir anma değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve kültürel mirasın yaşatılması açısından da kritik bir yer tutmaktadır. Kars ve Iğdır'daki ölümler için yapılan anma ritüelleri, toplumsal bağları kuvvetlendirir, aidiyet duygusunu pekiştirir ve bireysel kayıpları toplumsal bir deneyime dönüştürmektedir.

³⁰ Adem, ve Sağır, “Ölüm, Kültür ve Kimlik”, 115-146.

³¹ Talcott Parsons, *The social system* (2nd ed., B. S. Turner, Ed.). (Routledge: Taylor & Francis e-Library, 1951), 43.

³² Turner, *Structure and Anti-Structure*, 96.

Iğdır'daki Ölüler Bayramı, halk arasında toplumsal hafızanın korunmasında ve ölümle yüzleşilmesinde belirleyici bir yer tutmaktadır. Ölülerini anmak için düzenlenen geleneksel törenler, dua okumaları ve mezar ziyaretleri gibi ritüeller, sadece ölülerin ruhlarına saygı göstermekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal ilişkileri güçlendiren bir işlevi de yerine getirmektedir. Bu bağlamda, Iğdır'daki bu ritüellerin, halkın ölüm ve ölüye saygı anlayışını pekiştirdiği ifade edilmektedir. Iğdır'daki Ölüler Bayramı, yerel halk için sadece ölümün son bir olay olmadığını, bir süreklilik ve kültürel kimliğin yaşatılması olarak görülen bir süreçtir. Dolayısıyla, bu ritüellerin toplumsal kimlik üzerinde derin bir etkisi olmaktadır.³³

Kars'taki ritüeller de benzer şekilde derin kültürel anlamlar taşımaktadır. Kars, tarihsel olarak farklı etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı bir bölge olmasıyla, çok kültürlü bir yapının izlerini taşıyan bir yerleşim yeri olmaktadır. Çelik, Kars'taki ölümle ilgili ritüellerin, toplumsal yapıyı şekillendiren önemli unsurlardan biri olduğunu belirtmektedir. Kars halkı, Ölüler Bayramı'nı sadece ölülerini anmak için değil, aynı zamanda toplumsal aidiyetin pekiştirilmesi ve kültürel mirasın korunması için bir araç olarak kullanmaktadır. Bu ritüellerin toplumsal bağları güçlendirdiğini ve toplumun ortak değerlerini yaşatmaya devam ettiğini ifade etmektedir. Kars'taki bu ritüeller, toplumsal birliğin pekiştirilmesine ve bireysel kültürel kimliklerin güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır.³⁴

Kars ve Iğdır bölgelerindeki Ölüler Bayramı, her iki bölgenin kültürel kimliğini şekillendiren ve toplumsal hafızayı besleyen önemli bir geleneği temsil etmektedir. Bu ritüeller, toplumun geçmişiyle olan bağlarını güçlendirirken, toplumsal kimliklerin gelişmesinde ve kültürel aidiyetin oluşmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Balamir, toplumsal ritüellerin modern dünyada nasıl evrildiğini incelediği çalışmalarında, ölümle ilgili anmaların toplumsal yapıları nasıl pekiştirdiğine dikkat çekmektedir. Kars ve Iğdır'daki Ölüler Bayramı, ölülerin hatırlanmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal bağların güçlendirilmesine, kültürel mirasın korunmasına ve toplumsal aidiyetin artmasına hizmet etmektedir. Bu bayramlar, toplumların ortak değerlerini

³³ Adem, ve Sağır, "Ölüm, Kültür ve Kimlik", 122.

³⁴ Çelik, "Kars'taki Somut Olmayan Kültürel Miras", 80.

yaşatmaya devam ederek, toplumsal yapının önemli bir parçası olarak kültürel sürekliliği sağlamaktadır.³⁵

2.3. Kültürel Aktarımda Aile ve Kuşaklar Arası Bağlantılar

Kültürel değerlerin ve toplumsal normların kuşaklar arasında aktarımında en temel yapıtaşlarından biri aile kurumudur. Bireyin dünyayla ilk ilişkisini kurduğu sosyal çevre olarak aile, özellikle inanç sistemleri ve ritüel uygulamaların öğrenilmesinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Margaret Mead'ın çalışmaları, kültürel öğelerin özellikle geleneksel toplum yapılarında nesiller arası, yani dikey yönde (ebeveynlerden çocuklara) aktarıldığını ortaya koyarken;³⁶ Basil Bernstein ise aile içi iletişim biçimlerinin bireyin toplumsal kimliğinin şekillenmesinde nasıl etkili olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin, Ölüler Bayramı gibi toplumsal ritüellerde büyük ebeveynlerin çocuklara ölüm, yaşam ve ruhani değerlerle ilgili hikâyeler anlatmaları, bu aktarım sürecinin canlı örneklerinden birini teşkil etmektedir.³⁷

Kültürel aktarım, toplumlar arasında değişkenlik gösterebilen ve nesiller boyunca değerlerin, normların ve inançların iletilmesini sağlayan bir sunum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç, kökenin gelişimi ve toplumsal uyumların üzerinde önemli bir yapıya sahip bulunmaktadır. Son yıllardaki araştırmalar, çeşitli boyutlardaki kültürel değişimlerin ve toplumsal dinamiklerin mevcut olduğunu ortaya koymakları açısından önem arz etmektedir.

Bazı uzmanlar, göçmen ailelerde kültürel geçişler noktasında, cinsiyetler arası eğitim farkının ortaya koyduklarını incelemektedir. 1994-2018 yılları arasında yapılan Nüfus Araştırması ile bazı genel analizlere yer verilmektedir. Burada birinci ve ikinci nesil göçmenler arasında kadın-erkek eğitim farkının, göç edilen ülkede de korunduğu ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya göre;³⁸

- Anavatanlarında kadın ve erkek arasındaki eğitim düzeyi farkının bir standart sapma

³⁵ Balamir, “Modern Dünyaya Karşı Bir Şii Grubun Konumlanışı”, 55.

³⁶ Margaret Mead, Kültür ve Bağlılık, Nesil Farkının İncelenmesi, (New York, NY: Doğal Tarih Yayınları, 1970), 24.

³⁷ Basil Bernstein, Sınıf, Kodlar ve Kontrol: Dil Sosyolojisine Doğru Teorik Çalışmalar, (Routledge & Kegan Paul, Londra, 1971), 143.

³⁸ Hassan Noghani Behambari, vd., *Göçmenler Arasında Kültürün Kuşaktan Kuşağa Aktarımı, Birinci ve İkinci Kuşaklar Arasında Eğitimde Cinsiyet Farkı*, (New York: Cornell University, 2021).

artışı,

- Birinci nesil göçmenlerde %17,2 artış yaşandığı,
- İkinci nesil göçmenlerde %2,5 oranında bir fark artışına neden olduğu görülmektedir.

Bu durum, birinci nesil göçmenlerin kültürel normlarını büyük ölçüde muhafaza ettiğini, ancak ikinci nesilde kısmen bir asimilasyonun gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca, düşük gelirli alanlardan gelen göçmenlerin torunlarının, anavatanlarının cinsiyet rollerine ilişkin algılarından daha az etkilendikleri tespit edilmektedir. Bunun yanı sıra, yüksek eğitim sistemine sahip olan, ve bu tür ülkelerde yaşayan göçmenlerin, anavatanlarındaki geleneksel cinsiyet normlarını tercih etme olasılıklarının daha düşük olduğu ortaya konmaktadır.

Baker ve Jacobsen, kültürel çeşitliliğin yaşlı refahı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmada, kültürel değerlerin içselleştirme süreci, ilerleyen dönemlerde toplum tarafından kendilerine ayrılan saygı ve sağlanan destekle doğrudan bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Çalışma, kültürel unsurların kuşaklar arası değişiminin, yaşlıların ekonomik ve sosyal refahı ile üretim yapısı ve mülkiyet haklarının işleyişini nasıl şekillendirdiğini ele alması açısından önem taşıyan bir çalışma olmaktadır. Özellikle, üretimin ve sermaye arzilerinin büyümesinde ve yaşlıların refahı üzerinde genişleme olmayan bir yapıya sahip olduğu öne çıkmaktadır.³⁹

Bununla birlikte, ekonomik özgürlüklerin ömrü ile ortaya çıkan gelişmeler de tartışılmıştır. Çalışma, özgürlük haklarının güvence altına alınmasının, yaşlıların ekonomik bağımsızlığını ve yaşam özgürlüğünü artırabileceğini yani uzatabileceğini öne sürmektedir. Beklenen bir şekilde, belirli koşullar altında ekonomik güvencesizliğin bazı yaşlı bireyler için avantajlar sağlayabileceği de ortaya konmuştur. Örnek vermek gerektiğinde, özgürlük haklarının belirsiz olduğu yerde yaşlı destek birimine daha fazla erişim gözlemlenmiştir. Çalışma ayrıca, demografik değişimler, teknolojik ilerlemeler ve politik dönüşümlerin, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerde yaşlı bireylerin üzerinde potansiyel etkilerini mercek altına almaktadır.

³⁹ Michael J. Baker, ve Jennefer P., Jacobsen, *Kültürel Aktarım, Mülkiyet Hakları ve Yaşlılara Yönelik Muamele*, (New York: Cornell University, 2024).

Kültürel ritüellerin kuşaktan kuşağa aktarılması, toplumların ortak hafızasını canlı tutmada kritik bir işlev görmektedir. Ölüler Bayramı gibi anlam yüklü ritüeller, yalnızca bireylerin yas tutma biçimlerini şekillendirmekle kalmaz; aynı zamanda topluluğun ortak değerlerini, geçmişle kurduğu bağı ve aidiyet hissini de pekiştirir. Bu süreçte özellikle yaşlı bireyler, ritüelin anlamını ve taşıdığı sembolleri genç kuşaklara aktaran kültürel köprüler olarak öne çıkar. Aile içinde gerçekleşen bu aktarım, hem sözlü anlatımlarla hem de ritüelin doğrudan uygulanmasıyla pekişir. Friedrich Parrot'un Ağrı Dağı'na gerçekleştirdiği keşif gezisiniN incelediği çalışmada, bölge halkının geleneksel bilgi birikimini nasıl titizlikle koruduğu ve bu birikimi genç nesillere aktardığına dair önemli gözlemler yer almaktadır. Parrot'un aktarımlarında, özellikle kırsal kesimlerde aile yapısının güçlü olması sayesinde kültürel aktarımın daha dirençli bir biçimde sürdüğü anlaşılmaktadır. Ritüelin yalnızca korunması değil, aynı zamanda yeniden üretilmesi de bu bağlamda anlam kazanmaktadır. Ölüler Bayramı gibi köklü geleneklerin zaman içinde varlığını sürdürebilmesi, kuşaklar arasındaki bu kültürel bağların gücüne ve sürekliliğine bağlıdır.⁴⁰

Bu araştırma, kültürel aktarımın aile içindeki dinamikler ve kuşaklar arası ilişkiler üzerinde rol oynamaya yönelik bazı önemli önerileri sunmaktadır. Özellikle göçmen ailelerde kültürel değerlerin yeni nesillere aktarımı, cinsiyet eşitliği ve eğitim alanında harcanan faktörün azaltılması, yaşlıların toplumsal yaşamları ve refahı üzerindeki kültürel normların etkisine dikkat çekilmektedir. Kültürel yapılar ve sosyal politikaların arasındaki ilişkinin daha detaylı incelenmesi, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir sosyal sistemlerin anlatımında kritik rol alması açısından incelemeye değer bulunmaktadır.

2.4. Bölgesel Farklılıklar: Kars ve Iğdır'daki Uygulama Çeşitleri

Toplumların ölüm karşısındaki tavırları, yalnızca bireysel yas sürecini değil, aynı zamanda toplumsal dokunun sürekliliğini de yansıtmaktadır. Ölüler Bayramı gibi ritüeller, kayıplarla baş etmenin ötesinde, toplumsal bir aradılığı pekiştiren derin anlamlar taşımaktadır. Victor Turner, bu tür ritüellerin gündelik hayatın sınırlarını aşan bir "geçiş alanı" (liminal alan) yarattığını ve bu alan içinde bireylerin sosyal rollerinden

⁴⁰ Adem Yulu, "Friedrich Parrot'un Ağrı Dağı araştırma keşif gezisi (Friedrich Parrot's Mount Ararat research expedition)". *Coğrafya Dergisi – Journal of Geography*, 38/(2019), 49–58.

sıyrılarak ortak bir aidiyet duygusu geliştirdiğini belirtmektedir. Bu geçici eşitlik hali, bireyler arası bağı güçlendirerek toplumun yeniden inşasına katkıda bulunmaktadır.⁴¹

Arnold van Gennep'in geçiş ritüelleri (rites de passage) kavramı, ölüm gibi büyük yaşam olaylarının sadece sonlanma değil, aynı zamanda toplumsal düzlemde yeni bir statü kazanımı anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Ölüm, bu çerçevede yalnızca bireysel bir kayıp değil, toplumsal yapının yeniden düzenlendiği bir eşiktir.⁴²

Mircea Eliade'nin çalışmaları ise, bu tür ritüellerin yalnızca bugünü değil, geçmişini de kutsal zaman ve mekânla ilişkilendirerek canlı tuttuğunu göstermektedir. Ona göre ritüeller, bireylerin geçmişle bağ kurarak toplumsal belleği diri tutmalarına olanak tanımaktadır. Ölüler Bayramı da bu bağlamda değerlendirildiğinde, ölenlerle yaşayanlar arasında sembolik bir köprü kurar ve toplumu hem duygusal hem kültürel açıdan yeniden bütünlemektedir.⁴³

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde farklı geleneksel ritüellerin uygulandığı Ölüler Bayramı, yerel kültürlerin ve toplumsal yapıların izlerini taşıyan önemli bir sosyal olgudur. Kars ve Iğdır illerinde gerçekleştirilen bu kutlamalar, her iki bölgenin kültürel ve dini kodlarına göre farklılıklar arz etmektedir. Kars'ta, genellikle aile içindeki bireylerin birbirleriyle bir araya gelip mezarlıkları ziyaret ederek dualar ettiği, daha bireysel bir kutlama biçimi hakimken; Iğdır'da bu ritüel, daha geniş bir toplulukla, komşuluk ilişkilerinin ve sosyal bağların güçlendiği bir etkinlik olarak öne çıkmaktadır. Bu farklı uygulama biçimleri, her iki bölgenin tarihsel geçmişini, kültürel yapısını ve toplumsal belleklerini etkileyen faktörlerin bir yansıması olmaktadır.⁴⁴

Kars ve Iğdır'daki uygulamalardaki farklılıkların altında yatan temel neden, bu bölgelerin sosyal yapılarına dayanan derin kültürel farklardır. Kars'ta, özellikle kırsal alanlarda yaşayan bireyler, ölüm ve ölümlerin hatırlanması gibi ritüelleri daha çok kişisel bir sorumluluk olarak görmekte ve bu süreçlere bireysel katılımında bulunmayı tercih etmektedirler. Iğdır ise, bu tür kutlamaları bir arada ve topluca gerçekleştiren, kolektif bir

⁴¹ Turner, *Structure and Anti-Structure*, 96.

⁴² Arnold van Gennep, *Geçiş Ritleri: Tabular, Batıl İnançlar, Büyüler, Ayinler ve Törenler*. Çev. Oylum Bülbül Beşler (İstanbul: Nora Kitap, 2022), 146-165.

⁴³ Eliade, *The Sacred and The Profane: The Nature of Religion*,

⁴⁴ Fatma Güven, "Bellek Sanatı ve Hatırlama Kültürü Etrafında Kars Ölü Bayramı ve Yeniden Doğma İdeali", *Karadeniz Uluslar arası Bilimsel Dergi*, 48/(2017), 69-80,

yaklaşımı benimsemektedirler. Buradaki toplumsal yapı, insanların birlikte kutlamalar yaparak, sosyal ilişkilerini pekiştirmelerini teşvik ederken, Kars'taki daha mahrem ve az katılımlı kutlamalar, bireysel bağları daha çok ön plana çıkarmaktadır.⁴⁵ Bu uygulama farklılıkları, her iki bölgedeki ritüellerin, toplumsal anıların nasıl inşa edildiğini ve kültürel hatırlama süreçlerinin nasıl şekillendiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Ölümler Bayramı'nın Kars'taki kutlamalarının bir diğer belirgin özelliği, hatırlama kültürünün derinlikli bir şekilde sürdürüldüğü ve toplum tarafından güçlü bir biçimde yaşatıldığı bir ritüel halini almasıdır. Aile üyelerinin bir araya gelip, ölümlerin anılarını yaşatmaya yönelik yemekler hazırlayıp dualar okumaları, yalnızca bir hatırlama eylemi değil, aynı zamanda sosyal bağların güçlendiği bir fırsat yaratmaktadır. Bu tür kutlamalar, toplumsal yapıyı pekiştiren, geçmişle bugün arasında bir köprü kuran önemli bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır.⁴⁶ Iğdır'daki kutlamalar ise, daha geniş çaplı ve toplumsal bir etkinlik olup, burada topluluk duygusunun pekiştiği ve insanlar arasında dayanışma ile bağların güçlendirildiği bir ortam oluşmaktadır.

Ölümler Bayramı ritüellerinin anlamı, her iki bölgede de, toplumsal hafıza ile yakından ilişkili olmaktadır. Kars'ta, bireylerin ölümle ilgili oluşturduğu anıların, kolektif belleğin şekillenmesindeki rolü büyüktür. Bu ritüel, geçmişle hatırlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal kimliğin inşa edilmesinde de önemli bir yer tutmaktadır. Ölümlerin anılması, bu toplumların kendilerini nasıl yapılandığı ve geçmişlerini nasıl kolektif bir hafıza olarak sakladıkları hakkında derinlemesine bir anlayış sunmaktadır.⁴⁷ Bu bağlamda, Ölümler Bayramı sadece bir kutlama değil, aynı zamanda toplumların tarihsel ve kültürel kimliklerini yeniden ürettikleri bir sosyal olaydır.

2.5. Ölümler Bayramı'nın Kültürel Kimlik ve Aidiyet Üzerindeki Etkisi

Toplumların ortak hafızasında yer eden kültürel ritüeller, bireylerin kimlik inşa süreçlerinde derin etkiler bırakmaktadır. Bu ritüeller yalnızca birer dini görev ya da geleneksel uygulama değil, aynı zamanda bireyin kendini bir topluluğun parçası olarak hissetmesini sağlayan güçlü sembolik araçlardır. Anthony D. Smith, ulusal ve etnik

⁴⁵ Fatma Çelik, ve Mehmet Geçkin, "Kars İlinin Kültürel Miras Kaynakları ve Swot Analizi", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/23(2021), 295-321.

⁴⁶ İsmail İşçi, *Kars İli ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi* (Kars: Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016).

⁴⁷ Güven, "Bellek Sanatı ve Hatırlama Kültürü", 69-80.

kimliklerin oluşumunda mitlerin, sembollerin ve ritüellerin taşıyıcı rol üstlendiğini belirtmektedir. Bu bağlamda Ölüler Bayramı, bireyin kimliğini hem kendi iç dünyasında hem de toplumsal bağlamda yeniden kurmasına olanak tanımaktadır.⁴⁸

Benedict Anderson'ın ortaya koyduğu "hayali cemaat" kavramı da bu durumu anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Anderson'a göre, bireyler birbirini hiç tanımasa da aynı semboller ve ritüelleri paylaşmaları sayesinde bir topluluğun üyesi olduklarını hissetmektedirler. Ölüler Bayramı gibi ortak pratikler, bireyler arasında görünmeyen fakat güçlü bir aidiyet duygusu kurmakta ve ulusal, yerel ya da etnik düzlemde kimlikleri pekiştirmektedir.⁴⁹

Ölüler Bayramı, toplumların tarihsel ve kültürel kimliklerini inşa etmede önemli bir rol oynayan, zamanla şekillenmiş ve derinlemesine kültürel anlamlar taşıyan bir ritüel olmaktadır. Türkiye'nin çeşitli illerinde farklı biçimlerde kutlanan bu bayram, yalnızca bir ölüm anması olmaktan öte, toplumsal belleği şekillendiren, aidiyet duygusunu güçlendiren ve kültürel kimlikleri pekiştiren bir araca dönüşmüştür. Kars ve Iğdır illerindeki ritüel farklılıklar, bu ritüelin toplumsal yapı, kültürel bağlam ve bireysel kimlik anlayışlarına göre nasıl farklı şekillerde uygulandığını gösterirken, bu uygulamalar her iki bölgenin kültürel kimliklerinin nasıl bir etkileşim içinde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Ölüler Bayramı'nın kültürel kimlik üzerindeki etkisi, sadece bireylerin ölümle olan ilişkilerini değil, aynı zamanda toplumsal yapının nasıl şekillendiğini de göstermektedir. Iğdır'da bu ritüel, toplumsal aidiyetin bir göstergesi olarak, komşuluk ilişkilerinin, toplumsal bağların ve dayanışmanın pekiştirilmesini sağlayan bir kutlama biçimi olarak öne çıkmaktadır. Iğdır halkı için bu bayram, ölümlerin anılmasının ötesinde, toplumun birlikte hareket ettiği, ortak bir aidiyet duygusunu kutladığı bir etkinlik halini almaktadır. Adem ve Sağır, bu bağlamda, Iğdır'daki Ölüler Bayramı'nın kolektif bir anma ve dayanışma etkinliği olduğunu vurgulamaktadır. Bu kutlama biçimi, toplumsal belleğin ve

⁴⁸ Anthony D., Smith, *National identity*, (Reno: University of Nevada Press, 1991), 16.

⁴⁹ Benedict Anderson, *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*, (Rev. ed.). (Londra: Verso Books, 1991), 6.

aidiyetin güçlenmesine katkı sağlarken, aynı zamanda bölgenin kültürel kimliğini pekiştirmektedir.⁵⁰

Kars'ta ise Ölüler Bayramı'nın daha mahrem bir şekilde kutlanması, bölgenin kültürel yapısının farklılığını yansıtmaktadır. Burada, ailelerin kendi içlerinde, daha kişisel ve içsel bir kutlama yapması, toplumsal aidiyetin ve kültürel kimliğin daha bireysel düzeyde güçlenmesine olanak tanımaktadır. Aile üyeleri bir araya gelir, yemekler hazırlanır ve dualar edilir. Bu ritüel, sadece ölüleri hatırlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal bağları yeniden kurar ve kültürel kimliği yeniden üretmektedir. Kars'taki bu kutlamaların aile içindeki bağları pekiştiren ve bölgenin kültürel kimliğini koruyan bir işlev gördüğünü ifade etmektedir. Buradaki ritüellerin, bir yandan ölülerin hatırlanmasını sağlarken, diğer yandan toplumsal hafızanın ve geçmişin güçlü bir şekilde sürdürülmesine katkı sağladığı açıktır.⁵¹

Iğdır ve Kars'taki kutlamaların farklı biçimlerde uygulanmasının kökeni, bu bölgelerin sosyo-kültürel yapılarındaki farklılıklara dayanmaktadır. Iğdır'da daha çok toplumsal bir kutlama biçimi öne çıkarken, Kars'taki kutlamalar daha mahrem bir karakter taşır. Ancak her iki bölgedeki uygulamalar da, bölgesel kültürel kimliğin inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Kars'taki bireysel anmalar, ölülerin hatırlanmasının ötesinde, toplumsal hafızanın bir yansıması olarak kabul edilebilmektedir. Her birey, kültürel mirasını ve geçmişini bu ritüeller aracılığıyla hatırlayarak, toplumsal kimlik ve aidiyetini güçlendirmektedir. Bu bağlamda, her iki bölgede de Ölüler Bayramı, yalnızca ölüleri anmak için değil, toplumsal bağları yeniden kurmak ve kültürel kimliği sürdürmek için bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.⁵²

Ölüler Bayramı'nın, hem bireyler hem de toplumlar için bu denli önemli bir kültürel işlevi yerine getirmesi, toplumsal hafızanın nasıl işlediğini ve kültürel kimliklerin nasıl şekillendiğini anlamada kritik bir noktadır. Her iki bölgedeki ritüellerin arkasındaki derin anlamlar, toplumların geçmişleriyle kurdukları bağların, kültürel miraslarını nasıl yaşatmaya çalıştıklarının bir göstergesi olmaktadır. Bu kutlamalar, toplumsal aidiyetin güçlendirildiği, kültürel kimliğin pekiştirildiği ve toplumsal hafızanın yeniden inşa

⁵⁰ Adem, ve Sağır, "Ölüm, Kültür ve Kimlik", 118.

⁵¹ Güven, "Bellek Sanatı ve Hatırlama Kültürü", 79.

⁵² Balamir, "Modern Dünyaya Karşı Bir Şiî Grubun Konumlanması", 50.

edildiği birer araçtır. Bu ritüeller, geçmişin hatırlanması ve geleceğe taşınması için bir köprü işlevi görürken, kültürel kimliğin sürdürölmesi açısından da hayati öneme sahiptir.

Ölüler Bayramı, yalnızca bir ölüm anması olmanın ötesinde, kültürel kimlik ve aidiyetin inşasında kritik bir rol oynamaktadır. Iğdır ve Kars'taki kutlama biçimlerinin farklılıkları, bu ritüelin toplumsal yapılar ve kültürel bağlamlar doğrultusunda nasıl farklı anlamlar kazandığını göstermektedir. Bu kutlamalar, ölüleri anmanın ötesinde, toplumların kültürel kimliklerini inşa etmeleri ve aidiyet duygularını pekiştirmeleri açısından büyük bir işlev taşımaktadır.

SONUÇ

Ölümler Bayramı ritüeli, Kars ve Iğdır gibi farklı kültürel arka planlara sahip bölgelerde farklı şekillerde uygulanmakla birlikte, her iki bölgedeki insanlar için de kültürel kimliklerini pekiştiren, geleneksel bağlarını sürdüren ve toplumsal yapılarını destekleyen önemli bir gelenektir. Çalışmada ele alınan Ölümler Bayramı'nın kültür aktarımındaki rolü, ritüelin sadece dini bir anlam taşımadığını, aynı zamanda sosyo-kültürel bir bağlamda, aileler arası ilişkiler, kuşaklar arası bağlantılar ve toplumsal aidiyetin güçlendirilmesinde kritik bir işlevi olduğunu göstermektedir. Bu ritüel, toplumların kolektif hafızalarını koruyarak, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurmaktadır.

Kars ve Iğdır illerindeki uygulama farklılıkları, bölgesel kültürel ve sosyo-ekonomik faktörlere dayanmaktadır. Kars'taki daha geleneksel ve kırsal yapılar, ritüelin daha çok ailevi düzeyde ve yerel toplulukla yapılan bir etkinlik olarak gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır. Öte yandan, Iğdır'daki ritüel uygulamaları, şehirleşmenin etkisiyle daha bireysel bir boyut kazanmış ve toplumsal bağlar farklı bir dinamik göstermektedir. Her iki bölgedeki halklar için bu ritüel, bir yandan geçmişe duyulan saygıyı ifade etmek, diğer yandan toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir araç olarak işlev görmektedir. Ritüel, ölüm ve yaşam arasındaki dengeyi sağlarken, aynı zamanda kültürel bir aidiyet hissinin de pekişmesine katkı sağlamaktadır.

Ölümler Bayramı, kültürel aktarım açısından özellikle aileler ve kuşaklar arasında bir bağ kurarak, kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamaktadır. Büyükler, genç nesillere sadece ritüelin fiziksel uygulamalarını değil, aynı zamanda bu uygulamaların anlamlarını da öğretmektedirler. Bu bağlamda, ritüel sadece bir törensel faaliyet değil, aynı zamanda kültürel değerlerin ve toplumsal normların aktarılmasında kritik bir rol üstlenmektedir. Genç kuşaklar, ailelerinden ve topluluklarından aldıkları bu kültürel mirası, geleceğe taşımak ve kendi yaşamlarında uygulamak durumundadırlar. Böylece, kültürler arası aktarılan bilgiler kuşaktan kuşağa devam etmektedir.

Ölümler Bayramı ritüelinin toplumsal yapının güçlenmesindeki rolü büyüktür. Bu ritüel, sadece bireysel bir kayıp ve hatırlama eylemi değil, aynı zamanda toplumların bir arada yaşama biçimlerini, aidiyet duygularını ve kültürel değerlerini pekiştiren bir geleneksel pratiği temsil etmektedir. Hem Kars hem de Iğdır bölgelerinde farklı biçimlerde

uygulan bu ritüel, kültürel çeşitliliği ve bölgesel farklılıkları yansıtırken, toplumsal yapının sürekliliğini sağlamak için önemli bir araç olmayı sürdürmektedir.

Çalışmamız ile elde edilen bazı sonuçlar incelendiğinde;

- Bölgesel Farklılıklar: Ölüler Bayramı ritüeli, Kars ve Iğdır bölgelerinde benzer temel amaçlarla uygulanmakla birlikte, bölgesel sosyo-ekonomik ve kültürel farklar nedeniyle her iki bölgede farklı şekillerde icra edilmektedir. Kars'ta ritüel daha geleneksel ve topluluk odaklı bir biçimde uygulanırken, Iğdır'da daha bireysel ve modern bir yapıya bürünmüştür.
- Toplumsal Bağlar: Ritüel, toplumsal dayanışmayı ve yardımlaşmayı güçlendiren bir işlev görmektedir. Her iki bölgedeki toplumlar, Ölüler Bayramı aracılığıyla hem geçmişle bağlarını taze tutmakta hem de toplumsal aidiyet duygusunu pekiştirmektedir.
- Kuşaklar Arası Aktarım: Ölüler Bayramı, kuşaklar arasında kültürel değerlerin aktarılmasında önemli bir araç olmaktadır. Büyükler, genç nesillere yalnızca ritüelin pratiklerini değil, aynı zamanda bu pratiklerin kültürel ve toplumsal anlamlarını da öğretmektedir.
- Kültürel Kimlik: Ritüel, bireylerin kültürel kimliklerini güçlendiren, aidiyet duygusunu arttıran ve toplumsal yapıyı destekleyen bir geleneksel pratiği temsil etmektedir. Hem Kars hem de Iğdır bölgelerindeki topluluklar, bu ritüel aracılığıyla kültürel kimliklerini yaşatmakta ve gelecek kuşaklara aktarmaktadır.
- Modernleşme Etkisi: Şehirleşme ve modernleşme süreçleri, Iğdır'daki ritüel uygulamalarını daha bireysel bir düzeye çekmiş, toplumsal etkileşimdeki yoğunluk azalmaktadır. Ancak bu, ritüelin toplumsal bağları zayıflattığı anlamına gelmemektedir. Toplumsal kimlik ve kültürel aidiyetin korunması açısından ritüel, hala önemli bir işlev üstlenmektedir.

Çalışmamızla alakalı bazı önerilere yer verilmek istendiğinde ise;

- Kültürel Eğitim Programları: Eğitim kurumları ve yerel yönetimlerin işbirliğiyle, genç kuşakların ritüel ve gelenekler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayacak kültürel eğitim programları geliştirilmelidir. Bu programlar, toplumsal dayanışmayı güçlendirecek ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlayacaktır.

- **Toplumsal Katılımın Artırılması:** Ritüelin toplumsal bağları güçlendiren bir işlevi olduğu göz önüne alındığında, toplumsal katılımı artıracak organizasyonlar ve etkinlikler düzenlenmelidir. Bu, sadece ailelerin değil, tüm yerel toplulukların bir arada ritüel gerçekleştirmelerini sağlayarak, dayanışmayı artırır.
- **Bölgesel Farklılıkların Derinlemesine İncelenmesi:** Kars ve Iğdır gibi bölgelerdeki ritüel farklılıkları, toplumsal yapı ve kültürel pratikler arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için araştırılmalıdır. Bu çalışmalar, bölgesel dinamiklerin ve yerel geleneklerin korunmasına yardımcı olacaktır.
- **Ritüellerin Güncel Hayata Entegre Edilmesi:** Modern yaşamın getirdiği değişiklikler nedeniyle bazı geleneksel ritüellerin zayıfladığı gözlemlenmiştir. Ritüellerin günümüz toplumuna uyarlanarak, dijital platformlar aracılığıyla daha geniş bir kitleye ulaşması sağlanmalıdır. Örneğin, ritüel süreçlerinin canlı yayınlanması veya sosyal medya üzerinden topluluklar oluşturulması, genç nesillerin ilgisini artırabilir.
- **Kültürel Mirasın Korunması İçin Toplumsal Farkındalık:** Yerel yönetimler, toplumsal farkındalık oluşturmak için geleneksel ritüellerin kültürel mirasa olan katkısını vurgulayan programlar düzenlemelidir. Böylece, bu ritüellerin korunması için toplumun her kesiminden destek alınabilir.
- **İnteraktif Toplumsal Etkinlikler Düzenlenmesi:** Toplumların ritüellere katılımını teşvik etmek için interaktif etkinlikler düzenlenmeli, ritüelin sadece bir kutlama olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir deneyim olarak algılanması sağlanmalıdır. Bu tür etkinlikler, ritüelin toplumsal yapıyı güçlendirme işlevini daha da pekiştirecektir.

KAYNAKÇA

Abalı, İsmail. “İğdır Manilerinin İşlevleri Üzerine Bir İnceleme”. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24/ (2020), 115-146. Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2154388>

Adem, Adem. ve Sağır, Aydın. “Ölüm, Kültür ve Kimlik: Iğdır Ölü Bayramı ile Meksika Ölü Günü Örneği”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24/(2020), 115-146. Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2154388>

Anderson, Benedict. *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*, (Rev. ed.). Londra: Verso Books, 1991.

Arnold van Gennep. *Geçiş Ritleri: Tabular, Batıl İnançlar, Büyüler, Ayinler ve Törenler*. Çev. Oylum Bülbül Beşler, İstanbul: Nora Kitap, 2022.

Baker, Michael J. ve Jacobsen, Jennefer P., *Kültürel Aktarım, Mülkiyet Hakları ve Yaşlılara Yönelik Muamele*, (New York: Cornell University, 2024),

Balamir, Ferhat. “Modern Dünyaya Karşı Bir Şiî Grubun Konumlanması: Etnografik Bir Analiz”. *Külliye Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/1(2023), 45-60. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3645253>

Bauman, Richard. “Sözlü sanat performans olarak”, *Amerikan Antropolog*, 77 /2, (1975), 290–311.

Bernstein, Basil. *Sınıf, Kodlar ve Kontrol: Dil Sosyolojisine Doğru Teorik Çalışmalar*, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1971.

Bourdieu, Pierre. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, çev. Richard Nice, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1984, 170.

Clifford, Geertz. *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*, New York: Basic Books, 1973.

Çelik, Fatma, ve Geçkin, Mehmet. “Kars İlinin Kültürel Miras Kaynakları ve Swot Analizi”, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/23(2021), 295-321.

Çelik, Kadir. “Kars'taki Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerinin Sürdürülebilirliği İçin Kültür Turist Tipolojisi ve Turistik Ürün Bağlamında Bir Değerlendirme”. *Kültürel Miras ve Turizm Dergisi*, 12/2, (2024), 78-92. Erişim: https://www.researchgate.net/publication/383497882_Kars'taki_somut_olmayan_kultur_el_miras_degerlerinin_surdurulebilirliği_icin_kultur_turist_tipolojisi_ve_turistik_urun_baglaminda_bir_degerlendirme

Durkheim, Emile. *Dört Büyük Esere Giriş*, Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc., 1986, 115-155.

Edward Burnett Tylor. *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom*, Londra: John Murray, 1871.

Eliade, Mircea. *The Sacred and The Profane: The Nature of Religion*, trans. Willard R. Trask, New York: Harcourt, Brace & World, Inc., 1959,

Güven, Fatma. “Bellek Sanatı ve Hatırlama Kültürü Etrafında Kars Ölü Bayramı ve Yeniden Doğma İdeali”, *Karadeniz Uluslar arası Bilimsel Dergi*, 48/(2017), 69-80, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kdeniz/issue/56811/819490>

Irmak, Yılmaz. “Türk Kültüründe Tören Yemeklerine İşlevsel Bir Yaklaşım”, *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 17/46, (2024), 494-495, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3863198>,

İpek, Yasin. “Ca‘ferîler’de Geçiş Dönemleriyle Alakalı İnanış ve Uygulamalar: Iğdır ve Kars İlleri Örneği”, *Ordu İlahiyat*, 3/3, (2024), 30-31.

İşçi, İsmail. *Kars İli ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, (Kars: Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016).

Mead, Margaret. *Kültür ve Bağlılık, Nesil Farkının İncelenmesi*, New York, NY: Doğal Tarih Yayınları, 1970.

Murtezaoglu, Serpil. “Kültürel Belleğin Ritüel Yoluyla Kuruluşu”, *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 2/2, (2012), 344-350, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/288513>,

Noghani Behambari. Hassan, Tavassoli, N. ve Noghani, F., *Göçmenler Arasında Kültürün Kuşaktan Kuşağa Aktarımı, Birinci ve İkinci Kuşaklar Arasında Eğitimde Cinsiyet Farkı*, (New York: Cornell University, 2021),

Öztürkmen, Arzu. *Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1998).

Parsons, T., *The social system* (2nd ed., B. S. Turner, Ed.), Routledge: Taylor & Francis e-Library, 1951.

Smith, Anthony D., *National identity*, Reno: University of Nevada Press, 1991.

Şevik, Nesrin. “Kültür Aktarımı Kuramının Eleştirisi-Türkiye’nin Medenileşme Sürecinde Çevirinin Rolü”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi*, 2/2, (2020), 232-240, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1398267>,

Taşlıova, Mahmut Murat. “Kars Sözlü Hikâyeciliğinin İcra Ortamları”, *Türkbilig*, 6/11(2013), 170. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/143068>

Turner, Victor, *Structure and Anti-Structure*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1969.

Türkoğlu, İlknur. “Sürdürülebilir Kalkınmada Kültür Mirasının Yeri ve Önemi”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10/20, (2020), 122-127, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1164814>,

Yalçın, Erhat. “Birlikte Yaşama Kültürü Bağlamında Kültürlerarası Etkileşimler Üzerine Bir Araştırma”, *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı, (2022), 147-164, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2309282>,

Yazıcı, Mehmet. “Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24/1, (2014), 217, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157368>,

Yeşil, Salih. “Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zeka”, *KMU İİBF Dergisi*, 16, (2009), 102-125, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/107391>,

Yulu, Adem. “*Friedrich Parrot’un Ağrı Dağı araştırma keşif gezisi* ;(Friedrich Parrot’s Mount Ararat research expedition). *Coğrafya Dergisi – Journal of Geography*, 38/(2019), 49–58, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/747906>,

Etik Beyan / Ethsûrel Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sûrecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is declared that scientific and ethsûrel principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s)

Ömer Kılıçtutan-Mehmet Ali SEVGİ

Finansman / Funding

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder.

The author acknowledges that received not external funding support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

The author declares that he have no competing interests.

Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study	: YET (%60), MS (%40)
Veri Toplanması / Data Collection	: YET (%70), MS (%30)
Veri Analizi / Data Analysis	: YET (%50), MS (%50)
Makalenin Yazımı / Writing up	: YET (%50), MS (%50)
Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision	: YET (%50), MS (%50)